

Klimaatverdriet

Marek Sindelka, Klimaatverdriet, Das Mag Uitgevers, 2020, 380p.

*Ignas Devisch, Vuur. Een ver-
geten vraagstuk, Amsterdam,
De Bezige Bij, 2021, 262p.*

'Al die bloemen, hoe lieflijk ze ook waren, roken naar verval' — Bizarre aanhef van een boek waarvan men inderdaad verwacht dat het vooral om klimaatperikelen en biodiversiteit gaat. En het gaat daar ook over, maar tegelijkertijd is het ook de aanhef van een meesterlijke detective van een jonge Tsjechische auteur Marek Sindelka, waar zeldzame bloemen en planten de achtergrond van uitmaken.

Het is heet, ontzettend heet. Al heel lang en dat zal voorlopig zo blijven, het ziet er niet naar uit dat er ooit nog een kentering komt. Grote delen van Praag zijn onbewoonbaar verklaard door regelmatige overstromingen en verschillende wijken werden geëvacueerd. Terecht lijden steeds meer mensen aan klimaatverdriet: de mensen willen niets meer doen, zijn volledig apathisch geworden, uitgeput, nemen geen deel meer aan het maatschappelijk leven... En dan verschijnt hoofdpersonage Krystof Warjak. Hij lijkt als een van de enigen nog wel energie te hebben.

Klimaatverdriet: aanklacht én thriller

Daarop verwacht je dan verdere uiteenzettingen hoezeer die klimaatcrisis verder blijft inhakken op de gewone bevolking, maar weldra kom je terecht in een heuse thriller. Inderdaad, een Russische maffiabaas, een vermoord persoon in een Weens hotel en andere sinistere avonturen zetten je weldra op het verkeerde been. De hoofdpersoon, Krystof Warjak, heeft

van de inmiddels afstervende natuur stilaan een ware opbrengsthandel gemaakt. Hij smokkelt namelijk bedreigde plantensoorten, die astronomische bedragen opleveren, op de zwarte markt. In opdracht van de maffiabaas is hij zelfs onderweg met een zeldzame Japanse orchidee wanneer hij wordt gearresteerd voor een moord, begaan in Wenen, maar waarvan hij beweert die niet gepleegd te hebben. En pas daarop wordt het politoneel en gerechtelijk verhoor erover de start van een echt bloedstollende puzzel vol van planten- en orchideeënjagers. Het verhaal, met Warjak en zijn kompanen Andrej en Nina, voert ons onder meer in ware detectivestijl langs het Japanse Kyoto, Amsterdam en de Baltische kust.

Via de voorstelling van Krystofs kinderen jeugdvrienden, Andrej en Nina, krijgt de lezer ook zicht op het troebele verleden van deze mensen. Zo komen ook de angsten van diverse mensen, zoals de angst van Krystof voor de Berenklauw in het helse spel: *'als kleine jongen was Krystof al bang voor de plant. Voor het reusachtige giftige kruid langs beken en wegen. Die moet je nooit aanraken. Dat zijn berenklauwen, had zijn moeder ooit gezegd. De reuzenberenklauw. Hij was er bang voor als was het een gevaarlijk beest. De doodsangst wekte hem uit zijn dromen.'* (p.57)

En in het verhaal komt verder zijn steeds groeiende fascinatie voor de geheimzinnige wereld van bloemen en planten, op de berenklauw na, goed uit de verf. Zelfs Sindelka's meesterlijke woorden over sneeuw en gewoonweg ademhalen zijn prachtig verwoord.

Klimaatverdriet is een ingenieuze roman die de lezer voortdurend op het verkeerde been zet, een intelligente klimaatthriller die zowel over bloemen en wonderbare planten als over ruzies, lijken en

onderzoeken gaat. Eerder onverwacht duiken er na lange passages en dialogen tussen diverse personages plots hele stukken in dichtvorm op, zelfs met verwijzingen naar antieke auteurs, zoals Homeros met de Odyssee: *'Ze gaven hun te eten van de lotus. Wie proefde van de honingzoete vrucht wou niet terug. Zij wilden bij de Lotofagen blijven, bij hen de lotus plukken, hun terugkeer vergeten.'* (p.283).

En toch ligt de klemtoon op het *klimaatverdriet*, *'een middagdemon zoals het syndroom van burn-out, gegeneraliseerde angststoornis en dan hebben we een nieuwe diagnose, sommige collega's noemen het ironisch een winterslaap.'* (p.282).

Maar Krystof blijft intussen op zoek gaan naar de zeldzame bloemen en planten en doorkruist hiervoor alle continenten van Latijns-Amerika, over Noord- en Oost-Europa tot Japan in het verre Azië, want:

'Bloemen zijn de meest complexe vorm van schoonheid / orchideeën ontspruiten op rottend hout als kleine explosies / orchideeën zijn de liezen van de jungle / ze geuren als geen andere bloemen (...) ze zijn door de regen omhuld en verborgen op de verboden plekken van het bos...' (p.14).

En ja, toch moet er in dit lange verhaal ook een moord opgelost worden, zelfs meer dan één. Vandaar dat we regelmatig een kijkje nemen in het onderzoek van de, eerder schimmige, rechercheurs Karel Rosa en Josef Kabala. Dat doen we via hun lijvige dagboeknotities. De langdurige ondervraging van Krystof verloopt vrij stroef, past niettemin wonderwel mooi in het globale verhaal, maar is bijwijlen niet steeds goed te volgen. Maar spannend is het alleszins, zeker in de epiloog, die alles verduidelijkt. Hoe dan ook, *Klimaatverdriet* is een wonderlijke roman, opgebouwd uit verschillende

stijlen. Hij start met klemtoon op het chaotische van de klimaatverandering maar geleidelijk verschuift de klemtoon naar de pracht van biodiversiteit, planten en bloemenpracht, maar tegelijk is het een echte thriller en een moordverhaal, tegen de achtergrond van maffieuze handel in zeldzame orchideeën en reizen langsheen de verschillende continenten.

'Wij zaten toen hele nachten met elkaar te bomen. We vonden het allemaal fascinerend. Het leven, al die vormen van adaptatie, mechanismen van vermenigvuldiging, heel dat geniale systeem van de biosfeer.' (p.81). En in het verhoor van de rechercheurs over Krystof: *'Hij zei dat de orchideeën een mijlpaal waren binnen de evolutie van alle levende vormen en van daaruit volgde slechts verval'* (p.82).

Een noodkreet voor de aarde, een ode aan de natuur en de biodiversiteit. Dat zat er inderdaad allemaal in. Maar wie vooral nieuwsgierig was om meer te weten over *klimaatverdriet* had zich inderdaad minder verwacht aan een detective met meer dan de nodige spanning tot het einde van het verhaal. Hoe dan ook, meer dan tussen de lijnen, verhalen en gedichten door is het boek tevens een ode aan de natuur, de biodiversiteit, de weelderige plantengroei en zeldzaam mooie bloemenpracht.

Klimaat...crisis en vuur(werk)

Van een andere aard is het uitvoerige essay van Ignaas Devisch *Vuur. Een vergeten vraagstuk*. Midden de pandemie en klimaatonrust met de vele klimaatsceptici en -ontkenners werd dit boek aangekondigd als een urgent en gedurfd betoog, zelfs met een nieuw wereldbeeld. Bij het verdwijnen van onze biodiversiteit en de verzuring van de oceanen zou eindelijk moeten teruggegrepen worden naar de essentie van

het heliocentrisme, waar de zon middelpunt is, de immense vuurbal met een vanzelfsprekende energievoorraad.

Zei Eugène Portier al niet in 1871: *'Le soleil brillera toujours'*? (L'Internationale)

Devisch plaatst daarom in zijn historische analyse het vuur geleidelijk aan als motor van de vooruitgang voorop. Maar eerst was, in de oudheid, het vuur zowel een bron van fascinatie als van vrees voor mens en dier. In talloze mythes en verhalen — zoals Prometheus die het vuur van de goden stal, bij de cultus van Vesta, maar ook in het Oude Testament — was het vuur toebedeeld aan God of goden en bleef het een krachtig instrument van angst, vertwijfeling en kracht.

Achtereenvolgens heeft Devisch het over vuur als *fascinatie* (het mythologisch narratief), over vuur als *angstaanjaging* (binnen de monotheïstische narratieven) tot vuur als *bouwsteen* of het latere rationele narratief. Maar dan leert de mens vanaf de Verlichting ook het vuur *temmen*, waarbij hij door techniek en technologische mogelijkheden het vuur leert beheersen. De vooruitgang blijkt echter ook een keerzijde te hebben, stelt Devisch in het derde deel: *'het vuur raakt uitgedoofd'*. En ten slotte ontdekken we nu dat vuur ook een bron van enorme verspilling teweegbrengt en daardoor zijn we — de kern van een vergeten vraagstuk volgens de auteur — in een *nieuw narratief* aanbeland of: *'welkom in het helioceen'*.

Geïnspireerd door Peter Sloterdijk en Bruno Latour ziet Devisch een nieuwe invulling van vrijheid en vooruitgang en hierdoor vooral een andere plaats van de mens in onze wereld. Inderdaad, als we onze levensstandaard willen behouden, kunnen we niet zonder een nieuwe bron die onze welvaart in stand houdt en die

de wereld en onszelf niet kan vernietigen. Er is dus een ommekeer nodig die ons een nieuw perspectief op overleven garandeert. We moeten daarom op zoek naar nieuwe energiebronnen die ons op een veilige én duurzame manier van energie voorzien. En ja, de grootste vuurbol uit ons sterrenstelsel — de *zon* — heeft dit potentieel.

Aangekondigd als een gedurfd betoog levert dit werk misschien wel een boeiend historisch overzicht van wat vuur voor de mensheid en het milieu betekende. Vuur zorgde voor angst en afhankelijkheid, tot de moderne mens ermee afrekende en het vuur leerde beheersen, maar het leidde ook tot achteloosheid die als een boemrang terugkwam. Het gebruik van fossiele brandstoffen is inderdaad ziekmakend voor mens én milieu.

Maar dat wisten we intussen al een hele tijd en dit 'urgente' lange verhaal herinnert er ons wel degelijk aan. Inderdaad, het einde van het fossiele tijdperk was al in zicht, tijd om onze wereld anders te organiseren. En zonne-energie ligt wel degelijk voor het rapen, als we haar maar centraal stellen. Het geheel is dan wel in een breder, filosofisch kader uitgewerkt, maar hier en daar kon nog meer aandacht besteed worden aan milieu, biodiversiteit en oprukkende klimaatverandering. En de plaats van klimaatsceptici en ontkenners in dit verhaal. Niettemin verwijst Devisch toch ook naar de valkuilen van ecomodernisten en ecorealisten. Volgens hem is dat zogenaamde *realisme* zelf een valkuil, die ervoor zorgt dat de status quo wordt bestendigd, terwijl *'we juist de bakens moeten verzetten'*. En ja, dat pleidooi van ecorealisten heeft precies geleid tot klimaatopwarming. *'Een fundamentele omslag zal nodig zijn om het tij te keren'*. Vandaar Devisch' pleidooi voor het helioceen: *'de*

zon heeft alles om de bron te zijn die in onze stijgende energiebehoefte kan voorzien'.

'Wat hebben we gedaan, toen wij de aarde van haar zon loskoppelden? In welke richting beweegt zij zich nu? In welke richting bewegen wij ons?'

(Friedrich Nietzsche, De vrolijke wetenschap).

Guido Deraeck